Obsah

Úvod **7**

1. Vymezení problematiky a základních pojmů **11**
1.1 Vymezení problematiky 12
1.2 Vymezení základních pojmů 16

2. Teoretická východiska a dosavadní stav poznání problematiky **18**
2.1 Od ilustrace k didaktickému prostředku: nonverbální prvky v historickém exkursu 19
2.2 Vizuální gramotnost – názornost – školní učebnice 23
2.2.1 Názornost a princip názornosti 25
2.2.2 Školní učebnice 26
2.2.2.1 Funkce školní učebnice 27
2.2.2.2 Strukturní komponenty učebnice 28
2.3 Nonverbální prvky jako nástroj didaktické transformace vzdělávacího obsahu 33
2.3.1 Didaktická transformace a zprostředkovávání obsahu 33
2.3.2 Reprezentování vzdělávacího obsahu: reprezentace učiva 36
2.3.3 Nonverbální prvky jako typ vizuální reprezentace 41
2.4 Kvality nonverbálních prvků jako didaktických prostředků 47
2.4.1 Kvalitativní charakteristiky nonverbálního prvku 49
2.4.1.1 Vymezování kvalit nonverbálních prvků v obecné rovině 50
2.4.1.2 Vymezování kvalit nonverbálních prvků v konkrétní rovině 53
2.4.2 Kognitivní charakteristiky žáka 57
2.4.3 Učební činnosti, výukový cíl 59
2.5 Shrnutí teoretických východisek 61

3. Metodologie provedeného výzkumu **63**
3.1 Výzkumný problém a cíle výzkumu 64
3.1.1 Cíle výzkumu 65
3.1.2 Výzkumné otázky 66
3.2 Výzkumný design 66
3.2.1 Výzkumný vzorek 68
3.2.2 Výzkumné metody 69
3.3 Výzkumné šetření 1: srovnávací analýza učebnic zeměpisu z hlediska typu a kvalit nonverbálních prvků 70
3.3.1 Vytváření výzkumného nástroje 70
3.3.2 Ověřování reliability výzkumného nástroje 88
3.3.3 Aplikace výzkumného nástroje 91

3.4 Výzkumné šetření 2: žákovské hodnocení nonverbálních prvků v učebnicích 91
3.4.1 Charakteristika respondentů 91
3.4.2 Vytváření otázek pro vedení rozhovoru 92
3.4.3 Výběr podnětového materiálu 92
3.4.4 Postup sběru, zpracování a analýzy dat 93

4. Výsledky provedeného výzkumu 94
4.1 Výsledky srovnávací analýzy učebnic zeměpisu z hlediska typu a kvalit nonverbálních prvků 96
4.1.1 Výsledky analýzy učebnic zeměpisu: zkoumaný soubor celkem 96
4.1.1.1 Typ nonverbálního prvku 96
4.1.1.2 Míra abstraktnosti nonverbálního prvku 97
4.1.1.3 Souvislost nonverbálního prvku s textem 98
4.1.1.4 Výstižnost popisku nonverbálního prvku 99
4.1.2 Výsledky analýzy učebnic zeměpisu: srovnání za jednotlivé učebnice 100
4.1.2.1 Hodnocení učebnice A 101
4.1.2.2 Hodnocení učebnice B 104
4.1.2.3 Hodnocení učebnice C 106
4.1.2.4 Hodnocení učebnice D 108
4.1.2.5 Hodnocení učebnice E 110
4.1.3 Shrnutí a diskuse hlavních zjištění 112
4.2 Výsledky rozhovorů zaměřených na žákovské hodnocení kvalit nonverbálních prvků v kontextu porozumění 114
4.2.1 Žákovské hodnocení kvalit nonverbálních prvků 115
4.2.2 Poznatky vyplývající ze zjišťování procesů porozumění u žáků v interakci s nonverbálními prvky 121
4.3 Závěrečné shrnutí 123
4.3.1 Interpretace výzkumných zjištění z hlediska jejich přínosu pro podporu kvality žákova učení 126

5. Závěr 129

Summary 133

Literatura 135

Seznam obrázků 144

Seznam grafů 144

Seznam tabulek 145